

Trollheimen blir vernet, men nasjonalpark blir det ikke

KARL H. BROX

I et brev til friluftsfylkes- og naturvernkonsulentene i Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal fylker datert 3. januar 1974, fremmet professor Olav Gjærevoll et forslag om at Trollheimen burde vernes som nasjonalpark. Gjærevoll viste til de naturkvaliteter som finnes i denne fjellheimen, og pekte videre på at også den rekreasjonsmessige verdi burde tilsi et vern.

Trondhjems Turistforening ga Gjærevolls tanke full støtte, og i år-boken skrev foreningens daværende formann Fritz Christensen at «om det ikke lar seg gjøre å få en ren nasjonalpark, vil vi foreslå at det i likhet med enkelte naturområder nær byene blir opprettet en såkalt rød strek, innenfor hvilken all videre utbygging blir nektet og hvor fauna og flora blir tatt vare på i den utstrekning det lar seg gjøre. - - - Det er ikke andre steder i Trøndelag at et areal av denne størrelsen kan bevares uten å dra for store vekslers på samfunnsmaskineriet. Vi ber publikum om å støtte opp om denne saken».

I dag, omkring fem år etter at Gjærevolls forslag ble fremsatt, er saken kommet så langt at det er utarbeidet et forprosjekt for en verneplan for Trollheimen, og den endelige verneplanen vil etter alt å dømme foreligge vinteren 1980. Det kan imidlertid alt nå fastslås at det ikke vil bli noen **nasjonalpark** i Trollheimen, og årsaken til det har Trollheimsutvalget, som arbeider med vernesaken, selv gjort rede for i det fremlagte forprosjektet:

1. Nasjonalpark kan berre leggest ut på statleg grunn og privat eigedom som grensar til statleg grunn.
2. Kombinasjonar av andre fredings- og verneformer synes å kunne gje løysingar som er betre tilpassa bruken og utnyttinga av Trollheimen utan at verneinteressene vert skadelidande.

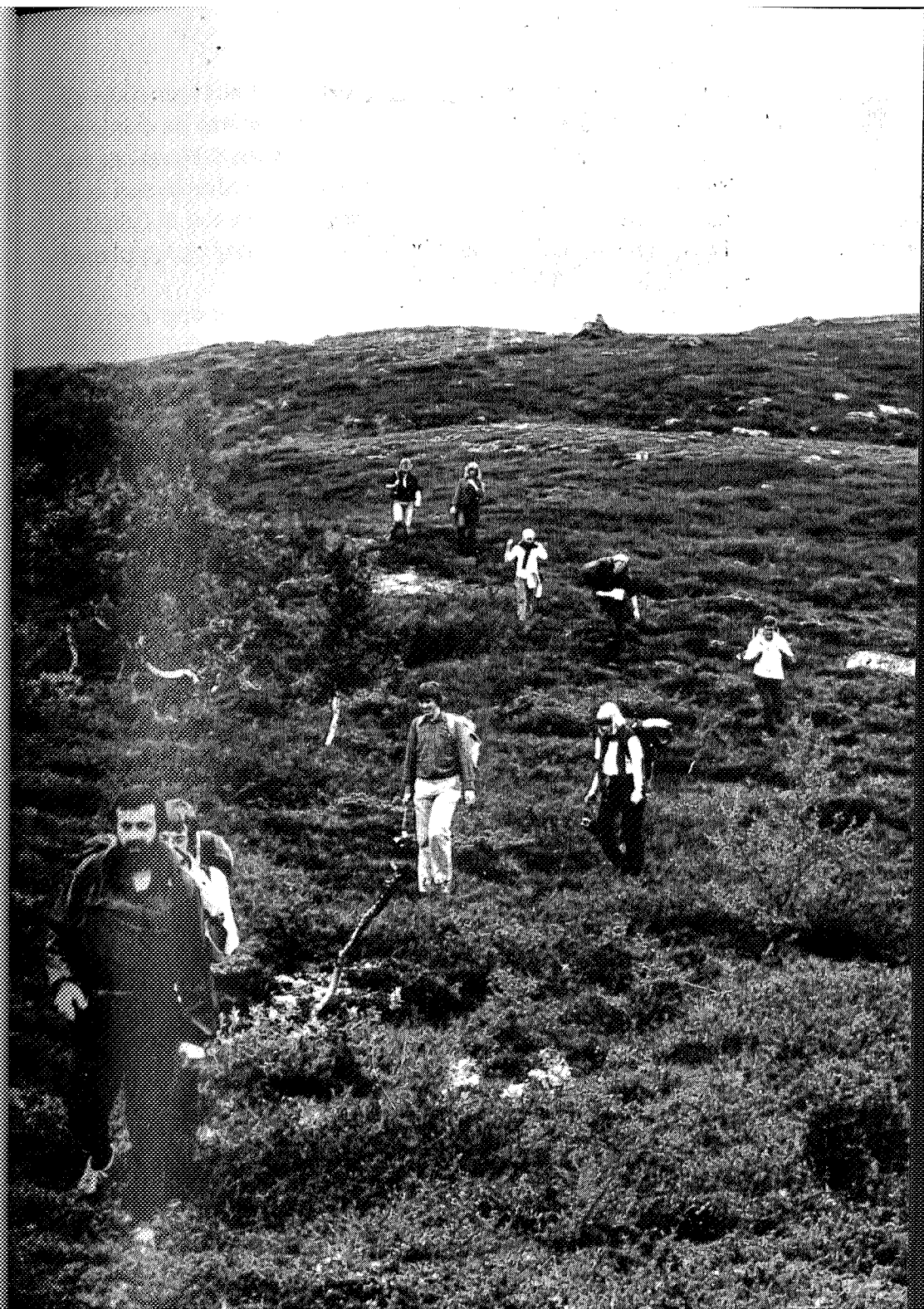
Det alt tyder på, er at det for Trollheimens vedkommende vil bli tale om å opprette et forholdsvis stort landkapsvernområde, men med enkelte naturreservater innenfor dette, som på strengere måte verner det mest verdifulle. Men la oss, før vi går videre med saken slik den nå står, se litt nærmere på bakgrunnen for Gjærevolls forslag om en nasjonalpark i Trollheimen.

I løpet av 1960 og -70 årene har vi fått opprettet en rekke nasjonalparker her i landet i tråd med intensjonene i landsplanen for nasjonalparker av 1964. Dette dreier seg om store og uberørte områder som man ønsker å ta vare på for fremtiden, både av hensyn til den natur og det plante- og dyreliv som finnes i områdene, men også av hensyn til friluftinteressene. I forbindelse med sitt forslag om Trollheimen, pekte Gjærevoll på at «en landsplan for nasjonalparker bør være så omfattende at man fanger inn de mange landskapstyper man har, og fra et rekreasjonssynspunkt bør de også ha en god geografisk spredning». Med andre ord: Trollheimen representerer en landskapstype som ellers ikke er å finne blant nasjonalparkene (kan hende med unntak av Jotunheimen, men nasjonalparken der er ennå ikke i 1979 opprettet), foruten at Trollheimen ut fra et rent rekreativt synspunkt bør tas vare på som et særlig verdifullt område for Midt-Norge.

Men det var også andre viktige grunner til å foreslå et vern av Trollheimen. Ifølge Gjærevoll er Trollheimen naturvitenskapelig sett ett av de aller mest interessante i vårt land, med et usedvanlig rikt planteliv. «Det kan med største rett sies at det er et av nøkkelområdene for forståelsen av vårt lands naturhistorie under og etter siste istid». Med hensyn til de biologiske naturkvalitetene sammenlignet Gjærevoll Trollheimen med Drivdalsfjellene og med Junkerdalsfjellene og fjellene i Reisadalen i Nord-Norge, og han fremhevet i særlig grad Gjevilvasskammene, Blåhø, Tyrikvamfjell, Mellomfjell og en del andre. Det er sterke indikasjoner på at deler av Trollheimen kan ha vært isfrie under siste istid, og dette underbygges bl.a. av forekomsten av en planteart som norsk malurt. Den finnes på Dovre og i Trollheimen - og i Uralfjellene, og etter Gjærevolls mening er det utelukket at den kan ha vandret fra Ural til Trollheimen etter siste is-

Ifølge forprosjektet kan det komme på tale å forby bygging av flere hytter for fotturistene innen verneområdet.

(Karl H. Brox)

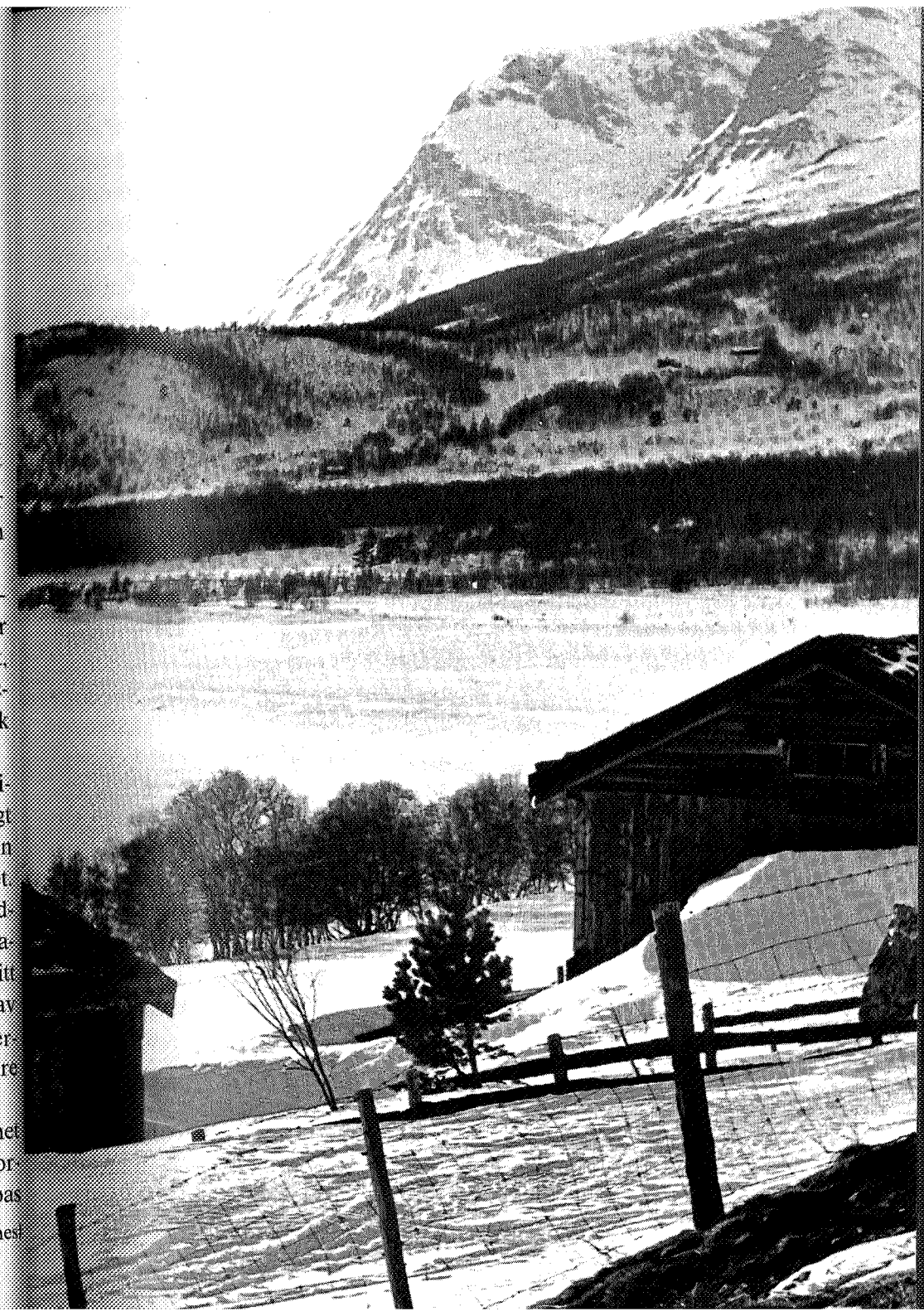
tid uten å ha satt spor etter seg andre steder. Blant biologer er det nå alminnelig antatt at en vesentlig del av vår fjellflora må ha overlevet siste istid på isfrie områder både i Sør-Norge og Nord-Norge, og for Sør-Norges vedkommende er det først og fremst Mørekysten som har vært nevnt. Fra overvintringsstedene på kysten kan så fjellplantene ha vandret inn i de sentrale fjellstrøk, mens skog og kystplanter har konkurrert den ut lenger vest.

Fra Grønland i dag vet vi at fjelltopper som stikker opp igjennom isen til dels langt fra kysten (nunatakker), kan vise frem en interessant flora. Om forholdene har vært likedan i områdene innenfor Mørekysten under siste istid vet man ikke sikkert, men det er nærliggende å tro at det må ha vært slik. Med en normal stigning på isen fra et isfritt kystland, kan de rike plantefjellene i sentrale deler av Trollheimen godt ha stukket opp over isen. Kanskje særlig gjelder dette Gjevilvasskammene, som ifølge Gjærevoll oppfyller de krav en må stille til gode nunatakker:

— Bergarten er løs og kalkholdig og de har sørvendte bratte skrånninger der solvarmen tidlig vekker plantene fra vinterdvalen. Her er en påfallende konsentrasjon av sjeldenheter: Lappmarksøyentrøst, skredarve, snøfrytle, fjellvalmue, svartkurle, nålearve, lappmarksrublom og rabbestarr foruten store mengder av slike arter som norsk malurt, dubbestarr, reinmjelt og mange andre.

Rent vitenskapelig er det med andre ord ingen tvil om at Trollheimens verneverdi er like stor som i de andre områdene som er utlagt til eller foreslått som nasjonalparker. Og inntil forholdsvis få år siden var denne fjellheimen også uberørt av store inngrep i naturmiljøet. Nå er dette endret i betydelig grad. Vannkraftutbyggingene har imidlertid ikke i særlig grad berørt de områdene som fra et naturvitenskapelig synspunkt er mest verneverdig. Men Trollheimen er blitt mindre med årene, hyttebygging presser på, og nødvendigheten av vernetiltak har vist seg i økende grad dersom vi vil beholde de særegne naturkvaliteter som fjellområdet byr på og unngå en ytterligere utarming.

Dette er noe av bakgrunnen for Gjærevolls forslag, som munnet ut i et forslag til avgrensning av det område som burde vurderes i forbindelse med en fredning: Gjerdølas utløp i Gjevilvatnet - Svahøas

topp - Grønhøas topp - Minilla - Minillkroken - Volafjellet - Gravurd fjellet - Raudfjellet - Trollhytta - Tindfjellet - Blånebb - Trollhøtta - Tohatten - Gjevilvatnes vestende - derfra Gjevilvatnets strand frem til Gjerdølas utløp. Gjærevoll forutsatte da at dette området skulle dekke både nasjonalpark og en buffersone rundt parken, et landskapsvernområde.

— En mer nøyaktig avgrensning kan man bare komme frem til i samarbeid med kommunene, fjellstyrene og grunneierne. Det viktigste nå er å komme i gang med arbeidet, skrev professor Olav Gjærefoll.

Allerede året før professor Gjærevoll fremmet sitt forslag, hadde spørsmålet om vern av Trollheimen vært oppe til drøfting på et møte i Rindal, der representanter for de aktuelle kommunene, de to fylkene og Kommunaldepartementet var med. Det ble på dette møtet oppnådd enighet om at det burde nedsettes et utvalg som skulle se nærmere på behovet for et vern, men dette utvalget ble ikke konstituert og kom aldri i arbeid. Den 20. januar 1977 ba derfor Miljøverndepartementet fylkesmennene i Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag fylker om å forestå nyoppnevning av utvalget og sørge for at medlemmene ble innkalt til konstituerende møte, som ble holdt den 31. mars 1977. Utvalget fikk følgende mandat: «Utvalgets oppgave blir å utarbeide et opplegg for arbeidet med vern av Trollheimen, og deretter i samråd med naturverninspektøren å utarbeide forslag til avgrensning og vernebestemmelser». Formann i utvalget ble representanten for Sør-Trøndelag fylkeskommune, Kåre Gjønnes.

Etter flere møter og befaring i Trollheimen, var utvalget den 24. oktober 1978 kommet så langt at det kunne legge frem et forprosjekt for en verneplan for Trollheimen. Forprosjektet ble utsendt til alle berørte kommuner (Rindal, Surnadal, Sunndal, Oppdal, Rennebu og Meldal), fylkeskommunene og en rekke andre berørte parter til uttalelse, med svarfrist 15. mars 1979, og på grunnlag av forprosjektet og de innkomne svar og kommentarer vil utvalget nå gå i gang med arbeidet på selve verneplanen. Denne ventes som innledningsvis nevnt å foreligge vinteren/våren 1980.

Hva er det så utvalget går inn for i forprosjektet? Utvalget understreker for det første at de grensene som er trukket i forprosjektet bare er foreløpige og ment som et diskusjonsgrunnlag, og at gren-

sene for planområdet ikke nødvendigvis blir de endelige grensene for verneområdet. Forprosjektet trekker opp følgende grenser: Gjerdølas utløp i Gjevilvatnet - Tyrikvamfjellet - Grønhøa - Varghaugkjølen - Åneggen - Nerskogveien - Volafjellet - Gravurd fjellet - Raudfjellet - Gaddfjellet - Urda - Gråsjøen ved Kvernabekken utløp - Gråhaugfjellet - Tindfjellet - Bollåsfjellet - Honstadknykjen - Fossafjellet - Ytre Sula - Blåfjellet - Talgønebb - Snøfjellet - Sandvikhaugen - vannskillet over Dronnings- og Kongskrona - Furunebb - brinken mot Sunndalen til Opdalsgrensen - brinken mot Drivdalen og Storlidalen til Kjørtbekktjønn - Lonplassen - Buslettkammen - Storhornet - Vesthornet - Osen i Gjevilvatnet.

Det blir som nevnt ikke aktuelt å opprette nasjonalpark i Trollheimen, selv om det aktuelle området både er stort nok og kvalitetsmessig fyller kravene. Årsaken til det er at området ikke ligger på statens grunn, noe som er et krav til en nasjonalpark i henhold til naturvernloven. Flere andre verneformer er istedet aktuelle og mest trolig vil det bli et landskapsvernområde med naturreservater innenfor dette. I naturreservatene kan det komme på tale med strenge bestemmelser i form av ferdselsforbud til tider av året, forbud mot jakt og fiske, forbud mot plukking av planter osv, alt etter hva som er formålet med de enkelte reservatene. Husdyrbeite vil vanligvis ikke bli rammet av bestemmelsene for naturreservatene. Utenfor landskapsvernområdet kan det videre bli aktuelt å opprette soner som er regulert av fylkesplanene og de kommunale generalplaner, bl.a. med forbud mot hyttebygging.

I de sentrale deler av Trollheimen vil det etter alt å dømme bli forbudt med videre vannkraftutbygging, forbud mot hyttebygging, forbud mot skifte av treslag i skogreisingsarbeidet, forbud mot motorferdsel, jakt og fiske, planteplukking og hogst i en del områder. Det kan dessuten også tenkes et forbud mot oppføring av nye anlegg for friluftslivet, noe som i så fall vil ramme eventuelle planer fra Trondhjems Turistforening.

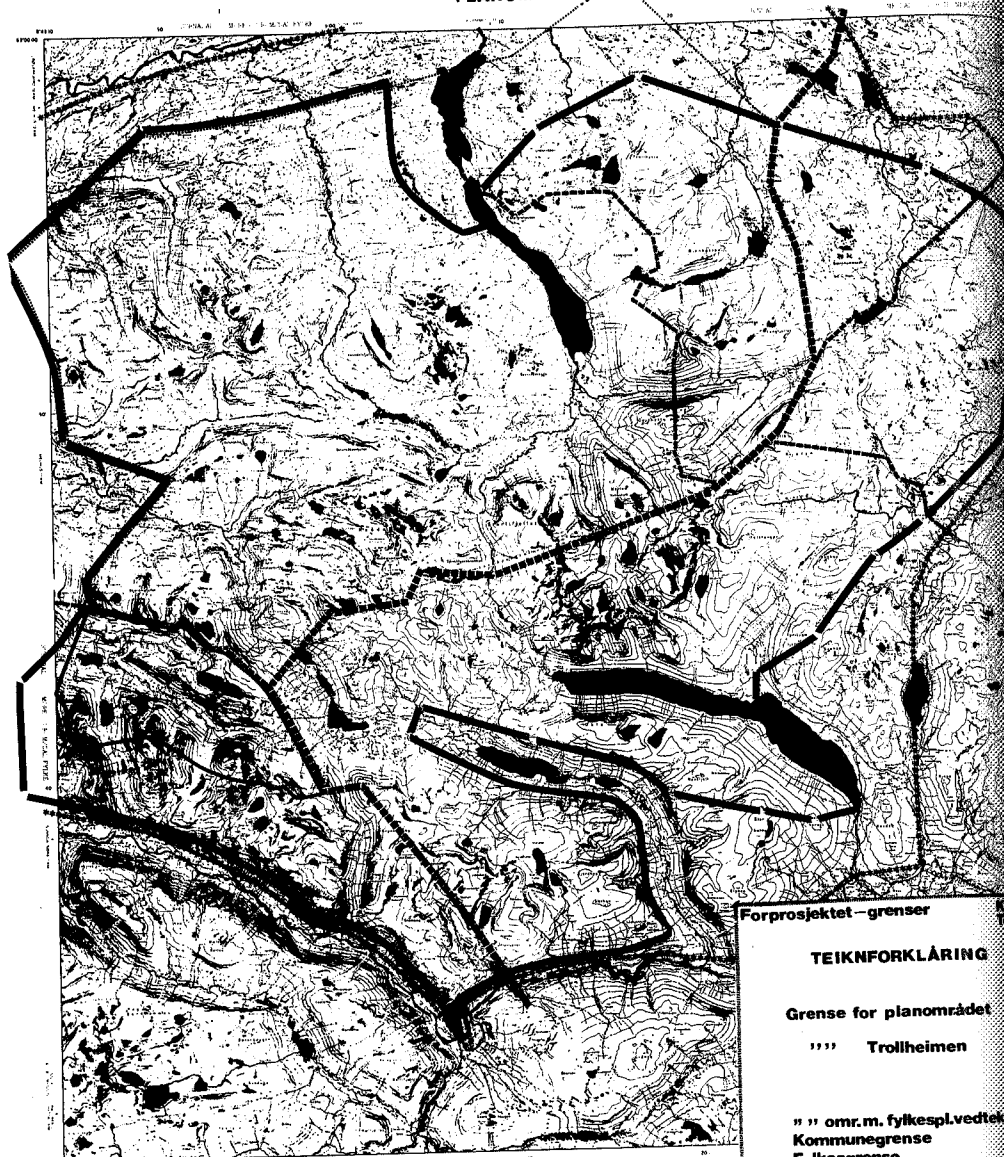
Etter at forprosjektet ble sendt ut, har professor Gjærevoll gitt uttrykk for at Tyrikvamfjellet og Svahøa bør komme inn i det vernede området, og ikke som nå delvis falle utenfor. Gjærevoll begrunner

I de sentrale deler av Trollheimen vil det etter alt å dømme bli opprettet flere naturreservater.

(Karl H. Brox)

**GRENSER FOR
PLANOMRÅDET**

Forprosjektet - grenser

TEIKNFORKLÅRING

Grense for planområdet

''' Trollheimen

'' omr. m. fylkespl. vedtekst
Kommunegrense
Fylkesgrense

'' Innerdalen landskaps-
verneområde

NB! Planområdegrensene er ikke grenser for verneområde

NGO har gjeve løyve til bruk av grunnlagskartet

dette med de store botaniske interessene som knytter seg til denne delen av Trollheimen. Det vil forøvrig til sommeren bli gjennomført utfyllende natur- og kulturhistoriske undersøkelser i det området som omfattes av verneinteressene. Det skal utføres botaniske og zoologiske registreringer, glasiologiske undersøkelser, registreringer av fornminner og kulturhistoriske undersøkelser. Totalt er disse undersøkelsene beregnet til å koste nærmere 140 000 kroner, og de vil bli utført av folk fra Videnskapselskapets Museum.

I en kommentar til det forprosjektet som Trollheimsutvalget har lagt frem, sier professor Gjærevoll at planområdet jo er langt mer omfattende enn det han i sin tid foreslo. Han mener også at man bør se det vern som nå skal gjennomføres i Trollheimen og det vern som alt er gjennomført i Innerdalen i sammenheng, men understreker at det vanskelig kan bli et sammenhengende verneområde fordi det mellom områdene ligger regulerte vassdrag.

— Jeg forstår naturligvis at det kan bli vanskelig å bruke betegnelsen nasjonalpark om et vern i Trollheimen fordi det her dreier seg om privat grunn. Men hadde Trollheimen vært statsgrunn, ville området uten tvil ha vært med i landsplanen. Et vern av dette området bør imidlertid ha utgangspunkt i en vurdering av naturkvalitetene og ikke av eierforholdene. Hva man så kaller denne fredningen får være av underordnet betydning - hovedsaken er at vi får tatt vare på den storslagne og til dels unike naturen vi har i dette området, sier professor Olav Gjærevoll.

Fongenmassivet fra Schulzhytta.

(Erik Stabell)

Fjellet og havet. Disse to naturelementer har det norske folks kamp vært viet gjennom årtusenene. Fra dem har nordmenn siden landet ble bygget, vristet meget av det de i første rekke trengte, når livet skulle berges så langt mot nord. Hardt slit og tunge ofre har dysten krevet, og dype merker har den satt i folkekarakteren. Men en ukuelig vilje til aldri å gi seg, har allikevel båret den frem til seier. Den norske nasjon har gjort seg til herre over havet og lagt fjellet under seg. Derfor står også sjømannen og fjellbonden sammen som symbolene på vår nasjonale egenart, som dobbeltkjernen i vårt vesen som folk. Fjellet og havet er Norge.

(Helge Giverholt i
Folket og fjellet)

Når det livner i hoggorm-ura

TEKST: KNUT RØE
FOTO: PER HAFSLUND

Det siste stykket må vi kravle til fots. Snøen er råttent, men fremdeles djup. Vi synker i til knes og kjaser oss fram mellom seljebusker og orekratt. Snart går det lettere. Den sørhelte ura er bar. Og vi kan sette oss på en stein og tømme støvlene for snø.

Men jeg blir stående, til tross for at det er litt besværlig å balansere på ett bein på den vaklevorne, spisse steinen. Jeg er også på vakt idet vi varsomt stolprer oss videre oppover i ura. Spente sanser, spente muskler. Det er nemlig ikke hvilken som helst ur vi går i. Vi går i hoggormura. Vi er på vei inn i den giftige slangens rike.

Karsten går foran. Merkelig uanfektet. Deretter Per. Jeg bakerst. Det blir varmt under lua. Den bleike vårsola tar godt her i sørheltinga. Nå midt på dagen kan det vel være en 10-12 varmegrader i lufta. Men jeg beholder lua på. Det kjennes trygt å ha mest mulig av nakne hudpartier tildekket. Karsten har fortalt at det holder til mellom 20 og 30 hoggormer her.

Jeg hvisker et forslag, skulle vi kanskje stoppe og se an situasjonen litt. Karsten roper tilbake at nei, vi må nok helt opp for å finne orm, oppunder grantrærne. Dessuten kan jeg spare meg hviskinga. Alle slanger er stokk døde. - Hva så med de fløytespillende slangetemmere i Østen, de som får krypdyret til å danse bokstavelig talt etter sin egen pipe? - De kunne like gjerne spille på et kisteskaft, skratter Per. Det er instrumentets bevegelse som opptar dyret. - Nå, så.

Varm i bakhodet nærmer jeg meg toppen av ura. Karsten har stanset, han peker. - Der har du'n. Jeg ser ingenting. Bare stein og brune barnåler. - Og der, sier Karsten. Og der er'e jaggu en til.

Det går en god stund før situasjonen framtrer i all sin gru for meg. Bare et øvet øye kan straks skille en solbadende hoggorm fra omgivelsene. Og når jeg, amatører, endelig ser, så er det for sent å flykte.